

‘Centraal voor het kind’

Werkzame elementen van samenwerking tussen ouders en pleegouders

Onderzoeksrapportage

Oktober 2019, Ede

Ellen Schep
Martine Noordegraaf
Yvonne Aartsen

*Deze rapportage is onderdeel van het project **Samenwerken tussen ouders en pleegouders** en is een samenwerking tussen de Christelijke Hogeschool Ede, Entrea Lindenhout, Jeugdbescherming Gelderland en Stichting Samen voor het kind. Dit project valt binnen het programma **'Versterken van de kracht van pleegouders'***

‘Je moet de samenwerking zien als een treinrail. Als dat goed stabiel is, ene spoor is pleegouder, andere spoor is ouder. Het wagonnetje is het kind. Als dat goed op elkaar gaat, dan gaat dat kind zichzelf ontwikkelen en (kan het) vooruit gaan. Zo kun je het hele netwerk (een plaats geven). De stroombielzen zijn de organisatie eromheen. Als dat goed in elkaar zit, gaat dat wagonnetje wel lopen. Centraal voor het kind’ (IF: 942:946).

Het programma **Versterken van de kracht van pleegouders** is een initiatief van: En wordt mede mogelijk gemaakt door:

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Inleiding

Pleegkinderen die opgroeien met twee families, hebben geruststelling nodig. Een pleegkind wordt gerustgesteld als het weet en ervaart dat zijn ouders en pleegouders samen voor hem zorgen en met elkaar overweg kunnen. Een pleegkind raakt gerustgesteld als hij ervaart dat zijn ouders en pleegouders het goed vinden dat hij een band heeft met de volwassenen direct om hem heen. Of zoals zo mooi geformuleerd door een vader in het citaat hierboven: *'dan gaat dat kind zichzelf ontwikkelen en (kan het) vooruit gaan'*. Een succesvolle samenwerking tussen ouders en pleegouders is dan ook een beschermende factor voor de continuïteit van een pleegzorgplaatsing. Continuïteit van plaatsing is wezenlijk voor een gezonde ontwikkeling van het pleegkind.

De laatste tien tot vijftien jaar is er dan ook meer aandacht voor de positie van de ouder van het pleegkind. Er treedt een verschuiving op in het denken over ouders van uithuisgeplaatste kinderen; van de ouder op afstand houden naar de ouder betrekken bij de pleegzorgplaatsing. De rol van de pleegouder wordt meer afgebakend naar opvoeder en de rol van de ouder als unieke ouder van het kind wordt meer erkend dan in het verleden. Enkele jeugdzorgaanbieders spreken dan ook over gedeeld opvoederschap tussen ouders en pleegouders (Haans, 2017).

Ook internationaal wordt aandacht gevraagd voor ouders. Zo stellen Larkins en collega's (2015) een nieuw uitgangspunt voor samenwerking voor: relationship-based, een op relatie gebaseerde manier om samen met alle betrokkenen af te stemmen over de aard en mate van contact. Dit leidt tot een dynamisch proces van *'facilitating contact when this is appropriate, providing the necessary emotional support when it is not, and enabling contact to become a safe possibility wherever and whenever there is potential for change'* (Larkins e.a., 2015, p.310). Dit betekent dat pleegouders, samen met degenen die hen ondersteunen voortdurend moeten inschatten wat er aan contact tussen het ouder en het kind passend is en dat zij hierover moeten afstemmen met alle betrokkenen.

Voor het programma 'Versterken van de kracht van pleegouders' hebben het Lectoraat Jeugd en Gezin van de Christelijke Hogeschool Ede, Entrea Lindenhout, Jeugdbescherming Gelderland en Stichting Samen voor het kind (ouders en pleegouders die vanuit hun eigen ervaring willen helpen om ouders en pleegouders goed met elkaar te laten samenwerken) de handen ineen geslagen voor het project 'Samenwerken tussen ouders en pleegouders'. Het doel van deze samenwerking was om te verhelderen waar een goede samenwerking tussen pleegouders en ouders uit bestaat.

In deze rapportage doen we verslag van deze zoektocht. We zullen eerst bespreken welke stappen zijn gezet, vervolgens bespreken we een lijst met werkzame elementen in de samenwerking tussen ouders en pleegouders, om deze vervolgens stuk voor stuk langs te lopen om te laten zien wat er in de literatuur over wordt gezegd en hoe deze elementen er in de praktijk uit zien.

Gevolgd stappen

Resultaten uit een grootschalig wetenschappelijk onderzoek naar samenwerking tussen gezinshuisouders en ouders van het Lectoraat Jeugd en Gezin ('Jouw Gezin, Mijn Zorg?') zijn benut om in kaart te brengen welke werkzame elementen in samenwerking te onderscheiden zijn (Van de Koot & Noordegraaf, 2018). Deze resultaten zijn naast de resultaten gelegd van een onderzoek zoals uitgevoerd binnen Entrea Lindenhout naar de samenwerking tussen ouders en pleegouders (Aartsen, 2016). De uitkomsten van deze vergelijking zijn vertaald naar een lijst met werkzame elementen van samenwerking. Deze lijst is voorgelegd aan zowel jeugdbescherming Gelderland als aan het koppel van pleegouders en ouders van de werkgroep voor finetuning wat betreft taal en herkenbaarheid.

Vervolgens is met zeven koppels (van ouders en pleegouders) waarbij de samenwerking goed op gang is gekomen een interview gehouden waarbij vooral verhalen zijn verzameld over *of* maar ook vooral over *hoe* de elementen in de praktijk van hun samenwerkingsrelatie werken. Ook is een groep experts geraadpleegd om door te praten over de voorwaarden voor een goede samenwerkingsrelatie tussen ouders en pleegouders. Zonder deze gesprekken hadden wij geen concrete inzage kunnen geven in de daadwerkelijke samenwerkingsrelatie en wat daarvoor nodig is.

Alle betrokkenen hebben toestemming gegeven voor het gebruik van de interviews voor het onderzoek, waarbij is afgesproken dat de verhalen van de koppels volledig worden geanonimiseerd.

De experts hebben toestemming gegeven om de voorbeelden te mogen gebruiken voor het onderzoek waarbij de naam van de organisatie genoemd mag worden. Het doel van deze raadpleging van experts was niet om een volledig beeld te geven van manieren waarop organisaties de samenwerking tussen ouders en pleegouders ondersteunen. Het idee was om de elementen te verifiëren qua taal en herkenbaarheid en om ze verder uit te leggen en illustreren met voorbeelden.

Voorafgaand aan de interviews is door twee onderzoekers een interviewleidraad opgesteld, waarbij visuele elementen zijn toegevoegd. Vervolgens is deze leidraad besproken met de andere onderzoekers en is in bijzijn van alle onderzoekers het eerste interview afgenomen. Na het eerste interview is met de geïnterviewden geëvalueerd en zijn er kleine bijstellingen gedaan. Vervolgens zijn door de verschillende onderzoekers individueel de overige interviews afgenomen. Bij alle interviews was de moeder en pleegmoeder aanwezig. Bij één interview was ook een pleegvader aanwezig. Bij drie interviews was ook de vader aanwezig. In twee van de samenwerkingsrelaties gaat het om een netwerkplaatsing. In één situatie gaat het om pleeggrootouderschap, bij de andere samenwerkingsrelatie zijn de moeder en pleegmoeder elkaars nicht. Bij één van de samenwerkingsrelaties gaat het om twee pleegmoeders. In de volgende paragraaf schetsen we wat we verstaan onder de werkzame elementen in de samenwerking en welke voorwaarden hierbij een rol spelen.

Werkzame elementen in de samenwerking tussen ouders en pleegouders

De basisovertuiging van pleegouders dat pleegkinderen verbonden zijn met hun ouders en familie en deze verbondenheid deel uitmaakt van het zelfbeeld en de identiteit van het pleegkind, dat pleegkinderen gebaat zijn bij ouders die deel uitmaken van hun leven, vormt de sleutel voor een goede samenwerking met de ouder. Deze basisovertuiging helpt de pleegouder om het kind niet te gaan beschermen *tegen zijn ouders*, maar te ondersteunen in zijn loyaliteit en de moeite van het opgroeien in twee families.

Deze basisovertuiging leidt tot een **op relatie gebaseerde houding** van pleegouders naar ouders waarbij in het belang van het kind wordt gehandeld. Hoe ziet dat er in de praktijk uit?

1. Pleegouders hebben geduld met ouders en begrijpen dat ouders tijd nodig hebben om de uithuisplaatsing te accepteren en om aan een nieuwe rol te wennen.
2. Pleegouders willen verantwoordelijkheid en zorg delen met de ouders.
3. Pleegouders hebben een empathische en respectvolle houding naar ouders.
4. Pleegouders hebben open communicatielijnen met ouders en delen laagdrempelige informatie met ouders.
5. Pleegouders zijn gastvrij naar ouders en tonen interesse in hen.
6. Pleegouders en ouders hebben een harmonieuze verstandhouding waarbij er ruimte is om het met elkaar oneens te zijn.

Wanneer pleegouders gericht zijn op een relatie met ouders en dit kunnen vertalen in hun handelen zullen ouders de uithuisplaatsing van hun kind beter kunnen accepteren, zeker als ze zien dat het goed gaat met hun kind. Er zijn wel een aantal belangrijke voorwaarden waaraan voldaan moet worden wil de samenwerkingsrelatie kans van slagen hebben. Uit onderzoek blijkt dat de belangrijkste **voorwaarden** in de samenwerking met ouders zijn:

7. Dat de wensen en behoeften van ouders en jeugdigen bij de keuze voor een pleeggezin worden meegenomen.
8. Dat er na een uithuisplaatsing verliesbegeleiding voor ouders is.
9. Dat pleegouders (met behulp van coaching) voldoende kunnen reflecteren op hun houding naar de ouders van het bij hen geplaatste kind.

10. Dat er heldere afspraken over de samenwerking en het contact bij aanvang van de plaatsing worden gemaakt waarbij ruimte is voor een directe dialoog over beelden, verwachtingen en behoeftes van de onderlinge samenwerking.

In de volgende paragrafen worden bovengenoemde houdingsaspecten uitgediept op basis van literatuuronderzoek en verbonden aan de verhalen uit de interviews.

Pleegouders hebben geduld met ouders en begrijpen dat ouders tijd nodig hebben om de uithuisplaatsing te accepteren en om aan een nieuwe rol te wennen.

Het verlies van opvoederschap betekent vaak een verlies van perspectief: de opvoedingstaak is nog onaf. Bijkomend hebben ouders vaak te maken met een verlies van zingeving en imagooverlies op het moment van een uithuisplaatsing (Haans, Robbroeckx, Hoogduin, & van Beem-Kloppers, 2010). Ouders hopen dat pleegouders geduld hebben zodat ze aan de plaatsing in het pleeggezin kunnen wennen. Ze bemerken een dubbel gevoel: enerzijds het verdriet om het niet meer thuis wonen van hun kind, maar anderzijds de wens dat hun kind zich goed ontwikkelt en dat het goed gaat met hun kind (Van de Koot & Noordegraaf, 2018). Het contact verbetert volgens ouders vaak naarmate ouders en pleegouders langer samenwerken, ook als het in het begin als lastig wordt ervaren (Hage & De Kruijff, 2017; Larkins e.a., 2015). Voor het accepteren van de nieuwe rol door ouders is het belangrijk:

- / dat zij de ouders van hun kind kunnen blijven. Het is belangrijk dat hun positie door de dagelijkse opvoeder gerespecteerd wordt en dat met hen samengewerkt wordt en dat beslissingen zo mogelijk samen genomen worden.
- / dat de rolverdeling en afspraken helder zijn. Duidelijk moet zijn wie welke rol heeft en waarom dit zo is.
- / dat zij ondersteund worden hun nieuwe rol vorm te geven, waarbij oog is voor hun beperkingen en krachten (Daamen, 2017, p. 28).

Ouders en pleegouders vertellen verschillende redenen waardoor een kind in het pleeggezin is komen te wonen. Ouders lijken hierdoor ook verschillende behoeften te hebben om te wennen aan de nieuwe rol en de uithuisplaatsing te accepteren. Eén van de moeders illustreert treffend hoe ze op het moment van de plaatsing in het pleeggezin van haar zoon zo vol met zorgen zat, dat ze het moment niet eens zo heel bewust heeft meegemaakt. Zo vertelt ze over die periode:

'Ik was natuurlijk op dat moment verhuisd met de andere kinderen. We zaten in een crisis en het was toen ook gewoon heel veel regelen met <naam zoon>, met de andere zorgverleners, dus dat, dat ja, dat ging er eigenlijk een beetje tussendoor. Misschien wel goed ook want anders dan is dat heel, heel, lijkt het me best wel aardig ondraaglijk zeg maar (.....). En het eerste wat ik ervan weet is dat ik toen een beetje nog steeds overschatte wat ik daar zelf in kon doen. Dat ik dacht dat hij het weekend wel naar mij kon en dat dat, toen al heel gauw bleek van zelfs dat is te veel' (IB: 418:436).

Naast het moment van de uithuisplaatsing zelf die deze moeder niet overzag, bleek het voor haar ook lastig om de periode daarna goed te overzien. Haar contactmomenten met haar zoon moesten om die reden verminderd worden. Pleegmoeder en moeder hebben daarin steeds op elkaar afgestemd.

De start van de plaatsing verloopt elke keer anders. Zo voelt de ene ouder gelijk dat het goed zit, maar een andere ouder heeft meer tijd nodig. Dit heeft soms ook met de achtergrond van de ouder te maken, zoals moeite hebben met het vertrouwen van mensen (IA: 425-435) of specifiek met mannen (IA: 896:906) waardoor het lastig was aan de pleegvader te wennen. Eén moeder vertelt dat ze zelf is opgegroeid in een onveilige situatie en zelf eigenlijk wel in een pleeggezin had willen wonen. Juist daardoor gunt deze moeder haar dochter dat ze niet met dezelfde trauma's te maken gaat krijgen waar zij zelf mee te maken heeft (IA: 830-844).

Een pleegmoeder benadrukt dat ze het erg helpend vindt dat moeder en vader het hun niet kwalijk nemen dat hun kind in het pleeggezin woont. En aanvullend vertelt de moeder over een diepgaand gesprek dat ze met elkaar hadden gevoerd, toen de gezinsvoogd met wie ze een afspraak hadden een uur te laat kwam, voor haar het verschil heeft gemaakt. Dit heeft ervoor gezorgd dat de moeder en pleegmoeder open en eerlijk zijn geweest in dat gesprek en daar nog steeds het positieve effect van merken' (IA: 399-421).

Pleegouders willen verantwoordelijkheid en zorg delen met de ouders

De visie op de rol van de dagelijkse opvoeder is aan het verschuiven. Hudson en Levasseur (2002) vatten deze beweging samen met: van exclusieve zorg (zorg alleen voor het kind) *naar inclusieve zorg* en: van vervangende zorg (nu zorg ik voor het kind) *naar gedeelde zorg* (we zorgen samen voor jouw kind). Deze gedeelde, inclusieve zorg blijkt ook de samenwerking te verbeteren. Zo beschrijft Daamen (2015) dat, door middel van het creëren van co-ouderschap, de samenwerking tussen ouders en pleegouders verbetert. Aanbevolen wordt dan ook om in de pleegzorg een structuur te ontwikkelen waarin co-ouderschap tussen ouders en pleegouders wordt gestimuleerd. Ook in Nederland wordt gepleit voor een nieuw model van *ouderschap met gedeeld, ondersteunend opvoederschap* (Haans, 2017). Pleegzorg zou hulpverlening aan kind én ouders moeten zijn, waarin het kind opgroeit in twee families.

Duidelijkheid over de verdeling van zorg wordt door pleegouders en ouders als belangrijk gezien. Dit geeft een kind duidelijkheid (IF: 92:106) en dat geeft een gevoel van 'samen sterk' (IB: 616-648). Een koppel van pleegouders en ouders geven aan dat ze in een periode waarin het kind meer naar ouders zou gaan, avonden bij elkaar gingen zitten om te bespreken wat het kind daarin van hen beiden nodig had (IF: 708-750). De vader vat samen hoe hij de samenwerking tussen ouders en pleegouders ziet:

'Je moet de samenwerking zien als een treinrail. Als dat goed stabiel is, ene spoor is pleegouder, andere spoor is ouder. Het wagonnetje is het kind. Als dat goed op elkaar gaat, dan gaat dat kind zichzelf ontwikkelen en vooruit gaan. Zo kun je het hele netwerk (een plaats geven). De stroombielzen zijn de organisatie eromheen. Als dat goed in elkaar zit, gaat dat wagonnetje wel lopen. Centraal voor het kind' (IF: 942:946).

Bijna in alle samenwerkingsrelaties is er sprake van een intensieve samenwerking en veel contact. Bij alle pleegouders lijkt er een sterke wil te zijn om de zorg en verantwoordelijkheid te willen delen met de ouder(s). Een moeder en pleegmoeder communiceren dit naar elkaar en naar de dochter dat het zo mooi is dat ze twee papa's en mama's heeft en dat het zo mooi is dat ze er samen kunnen zijn op bijzondere momenten, zoals bijvoorbeeld het behalen van een diploma (A1: 507-511). Een andere moeder zegt over het contact tussen haar en de pleegmoeder dat hoe minder zij elkaar spreken hoe beter het met de zoon gaat. Het is dus voor hen een goed teken als ze niet zoveel contact hebben. Ze weten elkaar alsnog wel te vinden om gewoon even bij te praten (IB: 616:648). De samenwerking wordt ook wel 'overeenkomst' genoemd in een interview, omdat er een gezamenlijk doel is: het beste willen voor het kind (IA: 501:515).

Bij één van de situaties heeft de zoon een complex syndroom. Deze ouders en pleegouders hebben veel contact rond de zorg van de zoon. Ook andere ouders gaan mee naar afspraken rondom de zorg van hun kind en de pleegouders benadrukken hoe belangrijk het is om ouders hierbij te betrekken (IF: 816:818). Per periode kan het delen van zorg ook veranderen. In verschillende interviews komt naar voren dat omstandigheden maken dat de planning van wanneer een kind naar zijn ouders gaat verandert. Omstandigheden die genoemd worden zijn: veranderingen van werkomstandigheden van de ouder (IC: 55- 83), intensiteit van de bezoeken van het kind aan ouder te belastend voor de ouder (IB: 506-556) of juist andersom wanneer de thuissituatie ten positieve verandert en het kind weer meer thuis kan komen (IF: 92-106; IF: 708-750).

Ook het delen van de beslissing waar het kind mag zijn op bijzondere dagen of momenten wordt ook een aantal keer genoemd. Zo vertelt een pleegmoeder: 'We hadden bijvoorbeeld een keer na de vakantie, toen gingen wij uit eten, maar hij zou eigenlijk hierheen gaan en ik weet dat hij dat toen zo moeilijk vond om te kiezen: waar ga ik heen.' Toen koos hij er volgens de pleegmoeder gelukkig voor om naar zijn ouders te gaan. Dat ze dit fijn vond heeft ze ook naar hem uitgesproken (ID: 836-856).

Ten slotte wordt het delen van verantwoordelijkheid ook ingebracht als iets moois. Een koppel van pleegouders en ouders vertellen over een skivakantie van een jongere. Deze vakantie zou inclusief een zondag zijn. De pleegmoeder weet dat ouders dat niets vinden, maar het hem ontzeggen voelt als een grote verantwoordelijkheid en die willen ze graag samen met de ouders dragen (ID: 1092-1116), waardoor ze dit met de ouders besluiten te delen en gezamenlijk een beslissing te nemen.

Pleegouders hebben een empathische en respectvolle houding naar ouders

Het is van belang dat pleegouders een empathische en respectvolle houding hebben en de ouders ruimte geven om een plaats te hebben in het leven van een kind en dat zij worden betrokken. Ouders worden daarmee gerespecteerd in hun ouderrol (Haans, 2017). Ook voor jongeren is respect voor de ouder belangrijk, door bijvoorbeeld als pleegouders respectvol over ze te spreken.

Het is belangrijk dat dagelijkse opvoeders ouders zien als mensen die fouten hebben gemaakt, maar dat zij ook proberen om oog te hebben voor intergenerationele problematiek van bijvoorbeeld misbruik. Deze opvoeders proberen, hoe ingewikkeld ook, het gedrag te scheiden van iemands mens-zijn (Geiger, Piel, Lietz, & Julien, 2016; Haans, 2017; Noordegraaf, 2015; Nesmith, Patton, Christophersen, & Smart, 2017). Volgens Nesmith en anderen (2017) zijn pleegouders die hebben geprobeerd zich in te leven hoe het is als iemand anders je kinderen opvoedt, in staat om met meer compassie te reageren op beschuldigingen en woede van ouders. Ze vatten het gedrag van ouders minder persoonlijk op en reageren minder defensief. Adviezen en troost vanuit de pleegouders kunnen als waardevol worden gezien, zolang de houding richting de ouders respectvol is (Van de Koot en Noordegraaf, 2018).

Volgens pleegouders en ouders wordt 'respectvol zijn' op verschillende manieren vormgegeven. In het één van de interviews wordt verteld dat zes weken na de plaatsing ouders en pleegouders een eerste ontmoeting hadden. De pleegmoeder blikt terug:

'Maar voor ons was het ook spannend, want we dachten ja, stel je toch voor dat ons dit zou overkomen? Hoe zou je zijn en zijn de mensen niet boos op ons of...? Dus wij vonden het ook spannend en wat kunnen we verwachten, want we hadden natuurlijk wel wat gehoord van de achtergrond van ouders. Dus we dachten oh dat is misschien een hele boze agressieve man. Je weet toch niet wat je kan verwachten. 'En ik weet nog dat. Dat weet ik nog heel goed dat ik daar zat en dat <naam moeder> zo verdrietig en op een gegeven moment zei jij, moeten de jongens ook mama tegen jullie zeggen? En dacht ik...Ik verbaasde mij heel erg, dat jij dat vroeg. Dat ik zei, nee. Ze hebben maar één moeder en dat ben jij en wij zijn de pleegouders. En in mijn herinnering; een zucht van verlichting' (IE: 94:104).

In een ander gezin worden de pleegouders oom en tante genoemd omdat zoals de pleegvader dat zegt: 'Vanaf het begin toen wij begonnen als pleeggezin hebben we dat tegen elkaar gezegd: willen we dat, vader en moeder? Nee we willen dat niet. Ze hebben hun eigen vader en moeder. Anders krijgen ze weer twee vaders en moeders en drie of vier' (ID: 836:856).

Pleegouders vertellen dat gelijkwaardigheid hun uitgangspunt is. Ook zij hebben hun eigen verhaal en alles loopt niet altijd vlekkeloos. Soms zit je in de situatie dat je de ander kan helpen, maar dat betekent niet dat er sprake is van meer of minder waard zijn volgens deze pleegvader. Hierbij vult de pleegmoeder nog aan dat zij ervaart dat juist de biologische band en zorg daaruit erg helpend is

(IF:798:812). Over de benadering door de pleegmoeder zegt een andere moeder dat ze er bij de pleegmoeder mag zijn. Ze zegt dat ze toch de moeder is ook al voelt het op dat moment wel anders doordat haar kind niet bij haar woont (IA: 371-371). Een moeder vertelt dat ze weet dat de pleegouders elke avond even bij de foto's van haar en haar vader en moeder gaan staan met de dochter en zo op een positieve manier met de ouder bezig is (IA: 359:363).

Ook uit respect en empathie houden pleegouders en ouders rekening met elkaar. Zo vertellen pleegouders en ouders uit het vierde interview dat ze belangrijke dagen en momenten verdelen en daarbij rekening houden met elkaar. Zo kijken ze ook naar wanneer wie jarig is en andere belangrijke momenten voor zowel het biologische gezin als het pleeggezin (ID: 729-764). Daarnaast benoemt een pleegmoeder dat zij denkt dat het belangrijk is om waardering naar elkaar uit te spreken en daarmee respect. Volgens haar soms ook expliciet met woorden of een kaartje en dat je daar mee 'elkaar ziet'(IB: 1669:1689).

Ouders vinden het heel belangrijk dat hun kind dezelfde stijl kleren houdt. Daarmee 'pak je niet alles af' en behoudt hun kind volgens ouders zijn identiteit. Voor deze pleegouders is het vanzelfsprekend dat je ouders hierin volgt (IF: 606:636). In dit kader wordt ook een situatie genoemd waarin pleegmoeder vegetarisch eet en de dochter niet. Ook hierin is de afspraak dat de visie van moeder leidend is (IC: 429:459; IC 565-567). Een andere moeder vertelt dat wanneer ze kleren meegeeft voor haar dochter, haar dochter deze kleren dan ook echt aan heeft en de pleegouder deze niet 'wegmoffelt' zoals ze wel eens hoort van andere ouders (IA: 866-874). Dankzij de pleegmoeder draagt een moeder foto's en een armband bij zich waar de dochter op zichtbaar is. Op de armband staat een handafdrukje van haar dochter, ze heeft deze gekregen toen pleegouders met haar dochter op vakantie gingen vlak na de start van de plaatsing. Deze moeder is pleegmoeder hier heel dankbaar voor (IA: 122:124).

Pleegouders hebben open communicatielijnen met ouders en delen laagdrempelige informatie met ouders

Voor een goede samenwerking is het van belang dat er open communicatielijnen zijn tussen pleegouders en ouders. Het helpt ouders als de communicatie open, duidelijk, laagdrempelig en transparant is, zodat alles besproken kan worden (Aartsen, 2016; De Baat & Berg- le Clercq, 2013; Haans, 2017; Hage & De Kruijff, 2017). Ook snelheid en flexibiliteit van dagelijkse opvoeders worden door ouders gewaardeerd (Larkins e.a., 2015). Ouders willen heel graag weten hoe het met hun kind gaat (Daamen, 2017, Larkins e.a., 2015). In onderzoek binnen de gezinshuiszorg wordt zichtbaar dat gezinshuisouders dit doen door laagdrempelig berichtjes te sturen, bijvoorbeeld via WhatsApp. Zo is het gemakkelijk om foto's te delen (Van de Koot en Noordegraaf, 2018). Telefoon en email wordt gebruikt om uitgebreider met elkaar te overleggen.

Een moeder in één van de interviews zegt over het uitwisselen van informatie rondom de zorg van haar zoon:

'Ja, en dat is voor mij ook echt wel heel helpend zeg maar. Doordat je zoveel deelt samen heb ik niet het gevoel dat ik <naam zoon> kwijt ben. Ik zeg tegen pleegmoeder, ik heb altijd het gevoel dat ik hier altijd nog met één been in huis sta en eigenlijk, ja weet je, natuurlijk weet ik niet alles wat er gebeurt, maar van de belangrijkste dingen word ik wel vaak op de hoogte gehouden. (...) En daardoor heb je wel het gevoel dat je <naam zoon> blijft kennen' (IB 648:698).

In alle situaties waar we een interview hebben mogen afnemen is er sprake van open communicatielijnen. Echter, in de meeste gevallen is er niet alleen sprake van het delen van laagdrempelige informatie maar is er veel informatie-uitwisseling. Een aantal ouders en pleegouders heeft dagelijks contact rond de zorg voor het kind, bijvoorbeeld over opvallend en zorgelijk gedrag (IC: 141-153; IF: 752:768) of om advies aan de moeder te vragen, om te checken wat er speelt thuis (IC: 141-153) of om het dagritme en zorg goed af te stemmen (IC: 483:515, ID: 313-355).

Het zorgvuldig afstemmen als opvoeders wordt als prettig ervaren en er wordt gezien dat het goed is voor de kinderen (ID: 569:595). Kinderen zelf zorgen soms ook voor een gevoel van 'samen'. Een moeder zegt daarover dat ze een tijdje geleden een appje van haar zoon kreeg met het bericht dat pleegouders zoveel jaar getrouwd waren en ze de pleegouders even daarmee moesten feliciteren (ID: 415:433).

Het ontvangen van informatie geeft een ouder het gevoel dat ze heel erg gewaardeerd en gehoord wordt. Daarnaast kan het contact de ouders ook persoonlijk helpen. De pleegmoeder uit het tweede interview belt en appt de moeder vanaf het begin regelmatig om te delen wat er was gebeurd en advies te vragen. Dit gaf moeder het gevoel dat ze toch iets kon bijdragen aan de zorg voor haar zoon en ook te kunnen zeggen ik heb dit soort dingen ook mee gemaakt. Hierdoor ontdekte ze dat het niet aan haarzelf lag, maar dat het echt een kindprobleem was. Na een aantal jaren zijn die rollen omgedraaid. Nu belt moeder de pleegmoeder op om advies te vragen als haar zoon bij haar is. Ze voelen zich zo samen sterk (IB: 616-648).

Dat delen van zorg soms ook een lastige kant heeft vertellen een pleegouder en moeder. Moeder heeft soms wensen rondom bezoek van haar zoon, maar pleegmoeder kan inmiddels beter inschatten wat de zoon aan kan en dat komt soms niet helemaal overeen. Dit kwam in het interview voor het eerst naar voren, waarop moeder aangeeft dat ze vindt dat pleegmoeder daar nu meer zicht en zeggenschap over heeft (IB: 1505:1539). Praten en open zijn worden als belangrijke elementen aangedragen voor de samenwerking, ook als er vervelende dingen in het pleeggezin zijn voorgevallen, zoals een ruzie (ID: 1126-1166).

Pleegouders zijn gastvrij naar ouders en tonen interesse in hen

In de vijfde plaats is gastvrij zijn en een geïnteresseerde houding hebben gewenst van pleegouders. Gastvrijheid wordt bijvoorbeeld ervaren in de uitnodiging om een bak koffie te drinken bij het terugbrengen van hun kind of door de uitnodiging voor een verjaardag of het vieren van Sinterklaas (Van de Koot en Noordegraaf, 2018). Daarnaast is het voor ouders van belang dat er interesse is vanuit de opvoeder voor hen als ouder en dat ze daarmee betrokken zijn op de omgeving van het kind.

De pleegouders uit het zesde interview vertellen hoe ze direct na aanvang van de plaatsing de ouders hebben uitgenodigd om verder kennis te maken, want ze hadden elkaar alleen bij de start van de plaatsing kort even ontmoet. 's Avonds na bedtijd van de zoon zijn de ouders bij de pleegouders op bezoek gegaan (I6: 446-458). Daarnaast vertellen ze over een moment dat het wennen aan de situatie echt voorbij was. De moeder zegt daarover: 'Toen kregen wij de vraag of wij met Sinterklaas bij hun wilden zijn. Ja, vond ik heel speciaal. Ja. (...) Je wordt bij andermans gezin getrokken. Waar je kind dan is. Dat vond ik ook zo fijn.' Vader:

'Ja, maar ook dat je Sinterklaas met je kind kan vieren. Dat het gegund wordt. Moeder: 'We hadden de financiële mogelijkheden al helemaal niet om voor een kind een cadeau te halen. Dat deden hun dan. Maar dat vonden wij helemaal...' De pleegmoeder deelt ook haar gevoel over deze avond: 'Dat was onze Sinterklaasavond. Dus met het hele gezin en wij hebben een groot gezin. En iedereen kreeg genoeg cadeaus, dus we waren heel lang bezig. En achteraf dacht ik ook van ja, een beetje gênant eigenlijk tegenover ouders die dan dus zelf niet dat kunnen geven aan hun. Dus ik wist het eigenlijk niet. Heb ik ook niet aan jullie gevraagd van, hebben jullie er goed aan gedaan?'

Volgens moeder kwam het grootste cadeau daarna nog. Pleegouders hadden bedacht dat hun zoon één nacht bij hen thuis mocht slapen. Moeder voegt toe:

'Ik heb nog nooit zolang bij een babybedje gestaan. Ook al was ie 2,5 ofzo. Ik ben heel lang bij dat bedje blijven staan. Net een trotse ouder die net een baby'tje heeft'. (...) 'Ja, mensen die je helpen. Alleen maar negativiteit om je heen gehad, van afwijzingen van dat moet je niet doen, je bent een slechte ouder of...En dan ineens komen er mensen in je leven die je helpen en jou naar boven willen'

tillen. En niet verder naar beneden. Dat voelde zo fijn. Het heeft lang geduurd om het toe te laten misschien. Maar toen ik het toeliet, toen werd ik ook zelf wel anders (IF: 522:586).

Ook een andere pleegmoeder vertelt dat ze vooral ook in het begin van de plaatsing over en weer koffie bij elkaar dronken en elkaar welkom heetten. Daarbij komen soms ook de andere kinderen uit het gezin of andere familie mee (ID: 463:475).

Daarnaast vertellen een ouder en pleegouder dat de kinderen het gezellig en fijn vinden als ze zien dat hun moeder en pleegmoeder samen koffie of thee drinken. Er hoeft volgens hen verder niets te gebeuren, het samenzijn op zich lijkt al voldoende. Zo ziet een kind dat iedereen bij elkaar hoort (IB: 816:832; 845-887). Ook het positief praten door pleegouders over ouders wordt belangrijk genoemd zodat er echt en eerlijk contact is (A1: 1137:1141)

Pleegouders en ouders hebben een harmonieuze verstandhouding waarbij er ruimte is om het met elkaar oneens te zijn

Een harmonieuze verstandhouding hebben waarbij er ruimte is om het oneens te zijn is een belangrijk kenmerk van een samenwerkingsrelatie. Het is van belang dat pleegouders het vermogen hebben om op respectvolle wijze conflicten/meningsverschillen met ouders te kunnen hanteren (Haans, 2017). Lastige zaken bespreken is voor ouders niet altijd makkelijk, ook als opvoeders aangeven dat dit wel mag (Van de Koot en Noordegraaf, 2018).

Ook jongeren vinden goede en open communicatie onmisbaar voor een goede band (Mahat-Shamir, Davidson, Arad, Shilo, Adler, & Leichtentritt, 2016; Hedin, 2014). Opvallend is dat jongeren aangeven dat in een relatie van vertrouwen mensen het ook oneens kunnen zijn of ruzie maken. Dit symboliseert in hun ogen een veilige omgeving waar je voor jezelf op mag komen en toch bij elkaar blijft horen (Mahat-Shamir et al, 2016).

Ouders en pleegouders vertellen voorbeelden van hoe het lukt om binnen een harmonieuze verstandhouding het soms oneens te zijn, maar hier samen uit te komen. Dit wordt in één van de interviews met een voorbeeld geïllustreerd:

Pleegmoeder:	<i>Misschien met zijn opleiding, want dat vonden jullie natuurlijk in het begin best lastig dat hij in de horeca ging werken.</i>
Moeder:	<i>Ja vanwege de zondag dan. (...)</i>
Pleegmoeder:	<i>Ja. Ouders dachten meer van: dan moet je hem die opleiding niet gaan laten doen en wij hadden meer zoiets van: oké maar je kan ook zondag niet werken en daar hebben we het over gehad met elkaar. (...)</i>
Pleegmoeder:	<i>Wij hebben gebeld samen daarover en toen hebben we gewoon ook besproken dat hij dat dan niet zou doen, dat dat een voorwaarde was, dat hij anders gewoon niet mocht gaan werken daar (ID: 1048-1089).</i>

Eén van de geïnterviewde pleegouders en ouders noemt dat zij dezelfde kerkelijke achtergrond hebben wat volgens haar wel scheelt. Hierdoor zijn ze het in grote lijnen altijd met elkaar eens. Wanneer er toch details zijn waar ze niet direct zelf uitkomen geven ze elkaar de ruimte om de situatie even met hun partners te bespreken en er later op terug te komen. Moeder benoemt dat het ook wel goed kan zijn om het niet altijd op dezelfde manier te bekijken maar er net even anders tegenaan te kijken (IB: 1011-1105).

Verschil in verwachtingen kan leiden tot onenigheid. Zo vertelt een moeder dat ze bevallen was van een dochter en verwacht had dat de pleegouders ook op kraambezoek zouden

komen in het ziekenhuis. Pleegouders hadden echter het gevoel dat dit moment meer voor het biologische gezin was. Moeder heeft de pleegouders vervolgens opgebeld met de vraag waarom ze niet kwamen, waarop de pleegouders hun beweegredenen konden uitleggen (IE: 210 – 216). Hierin merken pleegouders op dat moeder veel directer communiceert en pleegouders voorzichtiger zijn. Het heeft hen geholpen dit naar elkaar uit te spreken en zo elkaars verwachtingen te weten.

In de volgende paragraaf worden de voorwaarden voor een goede samenwerking tussen ouders en pleegouders toegelicht op basis van literatuuronderzoek en verbonden aan de verhalen uit de interviews. Ook de input uit de bijeenkomst met experts komt hierbij aan bod.

Dat de wensen en behoeften van ouders en jeugdigen bij de keuze voor een pleeggezin worden meegenomen

Uit de interviews

In één van de interviews vertelt een moeder dat ze eigenlijk een pleeggezin met meerdere kinderen wilde voor haar dochter, omdat zij enig kind is. Dat lukte niet en toen is besloten om haar bij haar oma te laten wonen in deeltijd (IC: 39:51). Pleegmoeder:

‘We stonden er gelijk voor open. We hebben er best even voor moeten strijden, want Pleegzorg zei nee, Jeugdzorg zei gelijk van, ja maar dan kun je geen oma meer zijn. Dat blijkt ook achteraf zo. Je bent natuurlijk wel oma, maar eigenlijk niet zeg maar’. (...) Moeder: ‘Wat moest ik allemaal doen Jeugdzorg, gesprekken voeren, plannen maken, hoe wil ik dat en hoe zou ik dat doen’. Pleegmoeder: ‘Maar doordat we die gesprekken hadden is...Er is wel daadwerkelijk iets veranderd tussen ons. Nou konden we godzijdank goed met elkaar overweg, maar dat is iets van, er is iets blijvend veranderd’ (IC: 39:51).

Er moest dus zowel in hun relatie als in contacten met instanties veel besproken worden om de start van de plaatsing zo te laten verlopen als dat moeder dat zelf graag wilde.

Een andere moeder legt uit dat ze door familie erop gewezen is dat ze hulp nodig had en het zo niet zou redden. Toen kwam via via een familie in beeld die pleeggezin zouden kunnen en willen worden. Ze hebben toen een koffieafspraak gemaakt en dingen besproken. De vervolgstap is niet zo bewust gegaan, maar het voelde goed en ook de pleegouders zijn aangehaakt gebleven. Ze geeft aan dat ze nu dingen anders doet, veel bewuster, maar toen vooral een snelle keuze op gevoel heeft gemaakt. De pleegmoeder vult aan dat ze het prettig vond dat moeder zo open was en duidelijk in haar communicatie (IB: 935-983).

Van de experts

Bij Parlan wordt bij het startgesprek aan zowel de ouders als de jongere gevraagd wat hun wensen zijn. Er is een vaste agenda voor dit gesprek. Echter wordt wel genoemd dat het afhankelijk is van de gespreksvaardigheden van degene die het gesprek voert of er verbinding ontstaat en mensen zich uitgenodigd voelen om te vertellen.

Bij Entrea Lindenhout vindt er een verschuiving plaats in denken. Er wordt steeds meer gekozen voor een pleeggezin op basis van de matching tussen ouders en pleegouders. De eerste fase wordt dan ook zo ingericht dat pas op het moment dat de ouders en pleegouders met elkaar door willen de pleegouders en het kind aan elkaar worden voorgesteld. En waar ouders de plaatsing niet zien zitten gaat deze ook niet door. Ouders worden hierin gevolgd. Entrea Lindenhout heeft een matchingsformulier in gebruik waarin belangrijke onderwerpen staan die in een gesprek aan de orde komen. Er wordt wel naar ouders gecommuniceerd dat het niet mogelijk is om alle wensen in te willigen maar dat het wel helpt om tot een juiste keuze te komen op basis van hun wensen.

Verder maken verschillende organisaties gebruik van het *Handboek methodisch matchen voor langdurige uithuisgeplaatste jeugdigen in een pleeggezin of gezinshuis* (Spoelstra, De Baat, Ter Meulen & Vinke, 2017). Dit is ontwikkeld door het Nederlands Jeugdinstituut, Gezinspiratieplein en ADOC. Verschillende organisaties hebben hieraan bijgedragen: Spirit, Ambiq, Jarabee, Intermetzo, Kenter en Gezinshuis.com. Belangrijk onderdeel van deze matchingsmethodiek is dat de wensen en behoeften van ouders nadrukkelijk geïnventariseerd worden en gewogen in het matchingsproces.

Dat er na een uithuisplaatsing verliesbegeleiding voor ouders is

Ouders zouden graag meer gesteund worden in het leren aanvaarden dat hun kind niet meer thuis woont en in het innemen van de nieuwe rol (Daamen, 2017). Zij spreken over hun schuldgevoelens, maar hebben ook ervaren ‘aan hun lot over te zijn gelaten’ na de uithuisplaatsing van hun kind. De relatie die de pleegouders met hen aangaan is hierin belangrijk.

Volgens gezinshuisouders (Van de Koot en Noordegraaf, 2018) is het noodzakelijk dat er meer steun aan ouders komt om met het verlies om te kunnen gaan en ze te ondersteunen in de nieuwe situatie. Zij constateren wel dat er te weinig begeleiding voor ouders is en dat zij ouders hierin niet kunnen geven wat zij nodig hebben. Er lijkt dus een spanningsveld te zijn tussen enerzijds het werken aan een goede verstandhouding in de samenwerking en het afbakenen van verantwoordelijkheid anderzijds. Daarnaast hebben ouders steun uit hun omgeving nodig in hun verdriet en pogingen om de plaatsing te accepteren.

Uit de interviews

Een vader geeft de tip om ouders vanuit jeugdzorg te ondersteunen op het moment dat een kind uit huis wordt geplaatst. Hij zegt daarover:

‘Dat zou helpen om de samenwerking tussen ouder en pleegouder...Want ja, dan zeggen die ouders oké, we worden ook gezien, geholpen. Nou, laten we dan met zijn allen centraal staan voor het kind.’ Volgens hem is de klant van jeugdzorg het kind én zijn ouder(s) (EF: 870:892).

Deze vader zegt even later in het interview dat hij graag zou zien dat ouders ook de cursussen krijgen die pleegouders krijgen. Pleegmoeder vult aan:

‘Bijvoorbeeld voor pleegouders zijn er allerlei informatiebijeenkomsten, hechtingsproblematiek. Daar hebben we het wel eens vaker over gehad van, waarom is dat alleen voor pleegouders? Want neem je ook de ouders mee, dan ben je gelijk geïnformeerd. En dan versterk je dat pleeggezin waarin die ouders, die willen dezelfde informatie. Hoe ga ik nu met mijn kind om?’

Deze ouders zorgen één keer in de twee weken een weekend voor hun zoon en geven aan juist dan ook behoefte te hebben aan informatie over omgaan met de problematiek van hun kind. Ten slotte zegt pleegvader:

‘Laat een ouder een andere ouder maar eens bellen. Wedden dat die ouder dan ook komt? Echt hoor’ (IF: 906:940).

Eén van de geïnterviewde ouders kreeg net na de uithuisplaatsing van een kerk (lijkt de kerk van de pleegouders te zijn en door hen geïnitieerd) elke week een boodschappenpakket. Zij durfden dit in het begin bijna niet te aanvaarden, ze waren niet gewend hulp van anderen te krijgen maar eerder zelf te geven. Of ze het later wel prettig vonden komt niet aan bod in het gesprek (IF: 600:604)

Van de experts

Bij Pactum wordt gebruik gemaakt van VIB voor bezoekenmomenten. Hierin wordt in de eerste plaats gekeken naar de relatie tussen ouder en kind, maar indirect werkt dit ook als moment om stil te staan

bij de relatie tussen ouders en pleegouders en bij de rol en positie van ouders. Ook vanuit Youké wordt van deze indirecte aandacht een voorbeeld gegeven. Bij Youké en Spirit wordt regelmatig 'het Levensboek' gebruikt als middel om met een kind zijn of haar levensverhaal in kaart te brengen. Dit geeft indirect aan ouders ook de gelegenheid om hun verhaal te vertellen. Dit helpt volgens de expert een stukje bij de verliesbegeleiding van de ouder. Ook geeft het ouders erkenning dat zij een deel van het verhaal zijn.

Bij de Rading start op het moment dat er een besluit is genomen dat het kind niet meer thuis kan wonen een module voor ouders rondom roldifferentiatie. Zodra de ouders weten dat hun kind niet meer thuis komt wonen geeft dat een ingang om echt met verliesbegeleiding aan de gang te gaan. Een toekomstwens is dat deze module door de pleegzorgwerker gedaan wordt omdat hiermee al zoveel aan de relatie gebouwd wordt. De expert illustreert met een voorbeeld wat de module voor mensen kan betekenen:

'Ik hoor heel veel van ouders ook wel terug die dan zeggen, ja dat gaat over wat dacht jij toen je dat baby'tje in je armen had? En hoe waren jouw ideeën toen je in verwachting was? Mensen zeggen dan, ja dat heeft nog nooit iemand aan mij gevraagd'.

Deze module is voor de ouder apart, maar er zitten ook momenten in met de pleegzorgbegeleider samen. Youké heeft dezelfde module. Bij Entrea Lindenhout is de verliesbegeleiding of de zorg voor de ouder onderdeel van de rol van de pleegzorgwerker. Wanneer dit niet binnen het 'pakket' kan, dan wordt een extra beschikking aangevraagd om die zorg voor ouders wel te kunnen geven. Dit wordt niet alleen aan het begin gedaan, maar blijft altijd onderwerp van aandacht volgens de expert.

Bij Parlan is eenmaal in pilotvorm een training uitgezet voor ouders die ouders steunen. Deze training heet 'Kinderen in pleegzorg'. Het gaat om een training van acht keer. Het is de bedoeling dat Parlan hier verder mee gaat.

Dat pleegouders (met behulp van coaching) voldoende kunnen reflecteren op hun houding naar de ouders van het bij hen geplaatste kind

Pleegouders waarderen de ondersteuning van sociaal werkers bij het onderhouden van contact met ouders. Sociaal werkers kunnen pleegouders begeleiden in de omgang, gezamenlijke ontmoeting en contact stimuleren en bij problemen zelf bemiddelen of de (gezins)voogd dit laten doen (De Baat, Van den Bergh, & De Lange, 2015). Pleegouders die zich niet ondersteund voelen, ervaren twee keer zoveel problemen als pleegouders die wel steun ervaren van sociaal werkers (Austerberry, 2013). De steun kan op verschillende manieren gegeven worden: van training, supervisie tot intervisie (Austerberry, 2013). Concreet geven pleegouders aan ondersteuning nodig te hebben bij hoe ze met negatieve reacties op bezoeken moeten omgaan (Browne & Moloney, 2002). Ook kan een extra training nodig zijn die past bij ouders met specifieke problematiek, zoals een verstandelijke beperking, verslaving of psychiatrische aandoeningen (Hage & De Kruijff, 2017; Nesmith e.a., 2017).

Van de experts

Bij Entrea Lindenhout wordt een training gebruikt voor pleegzorgbegeleiders om het gesprek aan te kunnen gaan met pleegouders en ouders. Pleegzorgwerkers leren hierin gesprekstechnieken. Hierbij wordt benadrukt dat pleegzorgbegeleiders een faciliterende rol hebben en het gesprek niet moeten overnemen omdat het juist de bedoeling is dat ouders en pleegouders dit gesprek uiteindelijk samen gaan voeren.

Bij Spirit wordt gebruik gemaakt van momenten waarop pleegouders met elkaar ervaringen kunnen uitwisselen rondom thema's onder begeleiding van pleegzorgwerkers. Eén van die thema's is de samenwerking met ouders.

Bij Entrea Lindenhout wordt door gedragswetenschappers en werkbegeleiders in zaken meegekeken naar de samenwerking tussen ouders en pleegouders. Er wordt ook actief gevraagd door gedragswetenschappers over de inhoud en vormgeving van de samenwerking. Het is daarmee een structureel onderdeel geworden van de werkwijze bij Entrea Lindenhout.

De expert van Spirit merkt op dat iedereen het onderwerp van samenwerking en zorg voor ouders van belang vindt. De werkdruk in organisaties is alleen wel erg hoog, waardoor onderwerpen als verliesbegeleiding voor ouders en ouderbegeleiding bij roldifferentiatie mogelijk minder aandacht krijgt dan nodig zou zijn. Bij Parlan wordt dit herkend, er is op dit moment vooral veel discussie en visievorming, de volgende stap moet gericht zijn op het doen en afspreken. De verschillende experts zien een kans liggen bij de jonge instromende pleegzorgwerkers die anders worden opgeleid en daardoor meer gericht zijn op samenwerking tussen pleegouders en ouders.

Daarnaast heeft Augéo een e-learning module ontwikkeld voor pleegouders over samenwerking met ouders. Dat kan pleegouders helpen bij het reflecteren op de samenwerking. Over deze module wordt wel opgemerkt dat deze vooral pleegouders aan het woord laat over de samenwerking en dat het geluid van de ouders hierin gemist wordt.

Dat er heldere afspraken over de samenwerking en het contact bij worden gemaakt, waarbij ruimte is voor een directe dialoog over beelden, verwachtingen en behoeftes rondom de samenwerking

Bij de start van de samenwerking vinden ouders het van belang dat er duidelijke afspraken worden gemaakt, zodat ze weten waar ze aan toe zijn. Juist aan het begin zijn duidelijke afspraken belangrijk, zoals de bezoeksregeling (Hage & De Kruijff, 2017). De invulling ervan kan verschillen, zo lang het maar 'op maat' is (Atwool, 2013; Daamen, 2014; Hage & De Kruijff, 2017; Sen & Broadhurst, 2011). Ook is het behulpzaam als verwachtingen over het bezoek helder zijn afgesproken (Nesmith e.a., 2017). Daarnaast is het van belang dat de bedoelingen van contact helder zijn. Als ouders een terugplaatsing verwachten, terwijl dit niet realistisch is, kan dit problematisch worden in samenwerking (Weterings & van de Bergh, 2010). Contact tussen ouder en kind (o.a. bezoeksregeling) is een kwestie van maatwerk, waarbij vooral geïnvesteerd moet worden in een goede samenwerking tussen ouders en pleegouders. Dit kan beginnen met afspraken over het bezoekpatroon. Organisaties zouden dit moeten *ondersteunen* en ook moeten *monitoren* (Hage & De Kruijff, 2017; Daamen, 2017; Nesmith e.a., 2017).

Uit de interviews

'Je verhaal kunnen doen' komt in verschillende interviews terug. Eén van de vaders vertelt dat hij en zijn vrouw kort na de plaatsing door de pleegouders werden uitgenodigd om langs te komen en nader kennis te maken. Deze vader deelt hoe dit voor hem was:

'ik verschuilde mij. We hadden de zorg voor zo'n kind dus. Maar ik had het gevoel, ik heb gefaald. En ik wou gewoon mijn verhaal doen. Omdat ons netwerk op dat moment beperkt was, vond ik het vanuit mij uit gewoon geweldig dat wij die uitnodiging kregen om gewoon ons verhaal even te doen, om kennis te maken met de pleegouders waar ons zoontje was. Ja, dat vond ik fijn. Heb ik heel veel respect voor gehad. (...). Je krijgt meer begrip voor elkaar en respect. Ik denk dat wel belangrijk is ja. Ik denk dat het belangrijk is. Zodra het kind uit huis wordt geplaatst, dat pleegouder en ouder in contact met elkaar komen en dat ze weten van elkaar, joh, hoe zit...Met wat heeft het te maken? Niet alleen het kind, maar waarom is het kind uit huis geplaatst?'

De ouder en pleegouder uit het eerste interview vertellen dat ze ongepland in het begin van de plaatsing een uur de tijd hadden om samen te praten omdat de gezinsvoogd later op een afspraak kwam. Dit is voor hun samenwerking een cruciaal moment geweest en het gaf de moeder 'een goed gevoel' (IA: 407-407).

Bij één van de interviews vertellen moeder en pleegmoeder dat er vaste momenten van bezoek zijn bij ouders. Hij woont echt bij pleegouders, maar komt op vaste momenten in de week naar de ouders (IB: 67-79). Moeder legt uit dat haar man ook graag zo nu en dan in het pleeggezin komt om te ervaren waar zijn zoon woont en te voelen op welke stoel hij zit en welke bank hij hangt (IB: 1213-1253).

Van de experts

Parlan maakt in het eerste gesprek ruimte om ouders en de jongere aan het woord te laten over hun verwachtingen. Incidenteel wordt bij Trias ingezet op het maken van duidelijke afspraken voorafgaand aan de plaatsing. Dit is in gevallen waarbij het eerder mis is gegaan of er andere redenen zijn om dit te doen. Het wordt nog niet structureel gedaan en het is niet bekend of hier bijvoorbeeld standaard een agenda voor is. Aan het begin van een plaatsing binnen een pleeggezin bij Lindenhout, wordt een overeenkomst op papier gezet met daarin de afspraken over samenwerking en de zorg voor het kind. Ook bij het Leger des Heils wordt een overeenkomst gemaakt met alle betrokkenen.

Eén van de experts voegt toe dat een onderdeel van de module '2thePoint' gericht is op het bepalen van het perspectief. Deze module is ontwikkeld door en wordt ingezet bij De Rading. Ouders worden in dat traject heel nadrukkelijk meegenomen. Dit wordt niet systematisch of standaard gedaan. Dit heeft vooral te maken met de begeleidende pleegzorgwerker of gedragswetenschapper; in hoeverre deze daarop gericht is.

Ook werken verschillende organisaties met de Monitor pleegzorg voor de opvoedingsvariant (Lekkerkerker, De Baat & Van Yperen, 2016). Deze monitor is ontwikkeld door het Nederlands Jeugdinstituut met zes pleegzorgaanbieders en wordt uitgebreid naar nog een aantal pleegzorgaanbieders. Onderdeel van de monitor is dat tijdens de jaarlijkse evaluaties gevraagd wordt naar de samenwerking tussen ouders en pleegouders. Dat maakt dat afspraken over samenwerking en verwachtingen en behoeften niet alleen bij de start onderwerp van gesprek zijn, maar periodiek terugkomen dan wel aangepast kunnen worden.

Concluderend

Er zijn verschillende redenen waardoor kinderen in een pleeggezin komen wonen. Daardoor lijken ouders ook verschillende behoeften te hebben om aan hun nieuwe rol te kunnen wennen en de uithuisplaatsing van hun kind te accepteren. Ook verloopt de start van elke plaatsing weer anders. De ene ouder heeft meer tijd nodig dan de andere ouder om aan de pleegouders te wennen en andersom. Er lijken echter wel een aantal generieke factoren te zijn. In bijna alle samenwerkingsrelaties binnen dit onderzoek wordt intensief samengewerkt en veel informatie uitgewisseld. Het wordt als belangrijk gezien dat er duidelijkheid is over de verdeling van zorg, want dit geeft het kind een gevoel van duidelijkheid en 'samen sterk'. Het delen van verantwoordelijkheid maakt soms ook dat een beslissing minder zwaar voelt doordat ouders en pleegouders de beslissing samen hebben genomen en daardoor samen dragen.

Gelijkwaardigheid is voor pleegouders het uitgangspunt. Dit geeft ouders het gevoel dat ze nog steeds van waarde zijn in het leven van hun kind ook al woont hun kind niet meer thuis. Dit wordt ook letterlijk vormgegeven door ouders een plek te geven in het leven van het kind, door foto's op te hangen of de kleren die een ouder voor zijn kind heeft gekocht niet in de kast te laten liggen. Zowel ouders als pleegouders hebben het kind graag bij zich op speciale dagen. Respect voor elkaar en empathie geeft ruimte om elkaar die dagen met het kind te gunnen. Verwachtingen naar elkaar uitspreken helpt om elkaars verwachtingen ook te weten en zo misverstanden uit te weg te

ruimen of te voorkomen. Daarnaast benoemen pleegouders en ouders dat kinderen het fijn vinden om hun ouder(s) en pleegouders ook samen te zien koffie drinken en het samenzijn met eigen ogen te zien.

Voorwaarden om tot een goede samenwerking te komen

Bij verschillende organisaties is er aandacht voor wensen en verwachtingen aan het begin van de plaatsing en de matching tussen ouders en pleegouders. Dit is op basis van een vaste agenda of gespreksformulier, hoewel de gespreksvaardigheden van de gespreksleider als heel bepalend worden gezien. Daarnaast benoemen pleegouders en ouders dat het belangrijk is om te investeren in de relatie, tijd met elkaar door te brengen en elkaar uit te nodigen. Voor het maken van duidelijke afspraken bij de start van de plaatsing wordt soms een overeenkomst gemaakt en op papier gezet. Ouders, pleegouders en organisaties pleiten voor zorg voor de ouders na een uithuisplaatsing en bij het wennen aan de nieuwe rol. Gaat het om bijvoorbeeld contact tussen ouders, cursussen voor ouders en begeleiding rondom roldifferentiatie. Enkele organisaties hebben een begin gemaakt met het aanbieden van begeleiding aan ouders na een uithuisplaatsing of plaatsing in pleegzorg.

Wat betreft de professionalisering en mate van reflectie van pleegouders, benoemen experts van de verschillende organisaties dat er meer aandacht is voor het belang van het gesprek tussen pleegouders en ouders, maar dat dit nog in de beginfase is. Hier ligt een belangrijke rol voor pleegzorgbegeleiders, om dat gesprek te faciliteren en wordt nog een belangrijke stap gevraagd om aankomende pleegzorgbegeleiders hiervoor te trainen.

De verhalen van ouders en pleegouders ondersteunen de werkzame elementen en de voorwaarden om tot een constructieve samenwerking te komen. Een goede samenwerking is soms vanaf het begin van de plaatsing een gegeven, maar veel vaker een proces waarin ouders en pleegouders elkaar moeten leren kennen en aanvoelen. De verhalen laten zien hoe complex, subtiel en ingewikkeld samenwerken is. Het vraagt van de betrokken volwassenen om steeds te proberen respectvol en empathisch naar de ander te zijn en vanuit de ander te kijken, met als belangrijkste perspectief en doel het welzijn van het kind. Binnen betrokken organisaties is het belang van het investeren in de zorg voor zowel het kind als zijn ouders en staat de samenwerking tussen ouders en pleegouders steeds meer op het netvlies. Daarnaast worden er structurele vormen gevonden om het gesprek te faciliteren, echter blijft dit ook een aandachtspunt. Beperkt budget of de vaardigheden van de hulpverlener zijn soms tegenwerkende factoren.

Literatuur

- Aartsen, Y. (2016). *Samenwerking tussen ouders en pleegouders. Dat gaat wel heel ver.* (Masterthesis). Arnhem: Lindenhout.
- Atwool, N. (2013). Birth family contact for children in care: How much, how often and who with? *Child Care in Practice*, 19(2), 181–198.
- Austerberry, H., Stanley, N., Larkins, C., Ridley, J., Manthorpe, J., & Hussein, S. (2013). Foster carers and family contact: foster carers' views of social work support. *Adoption & Fostering*, 37: 2, 116-129.
- Baat, M. de, & Berg- le Clercq, T (2013). *Wat werkt in gezinshuizen?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Baat, M. de, Bergh, P van den., Lange M. de (2015). *Richtlijn / Onderbouwing Pleegzorg*. NJi, NVMW, NIP, NVPO.
- Browne, D., & Moloney, A. (2002). 'Contact Irregular': a qualitative analysis of the impact of visiting patterns of natural parents on foster placements. *Child and Family Social Work*, 7, 35-45.
- Daamen, W. (2014). Ouders, pleegouders en professionals: *Factsheet*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Daamen, W. (2015). *Ouders, pleegouders en professionals: posities en samenwerking*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Daamen, W. (2017). *Partnerschap met ouders. Wat werkt?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Geiger, J. M., Piel, M. H., Lietz, C. A., & Julien-Chinn, F. J. (2016). Empathy as an Essential Foundation to Successful Foster Parenting. *Journal of Child and Family Studies*, 1-9.
- Haans, G., Robbroeckx, L., Hoogduin, J. & van Beem-Kloppers (2010). *Ouderbegeleiding bij roldifferentiatie*. Amsterdam: SWP.
- Haans, G. (2017). *Ouderschap zonder opvoederschap*. Amsterdam, Nederland: SWP.
- Hage, M., & Kruijff, E. de (2017). *Samen werken bij een vrijwillige plaatsing?! Wat werkt in de samenwerking tussen ouders en gezinshuisouders bij een vrijwillige plaatsing?* (Bachelorthesis). Ede: Christelijke Hogeschool Ede.
- Hedin, L. (2014). A sense of belonging in a changeable everyday life - a follow-up study of young people in kinship, network, and traditional foster families. *Child & Family Social Work*, 19(2), 165-173.
- Hudson, P., & Levasseur, K. (2002). Supporting parents: Caring voices. *Child Welfare*, 81, 853-877.
- Koot, D. van de & Noordegraaf, M. (2018). *'Maar dat zijn je ouders'". Samenwerking in gezinshuizen door de ogen van jongeren, ouders en gezinshuisouder*. Ede: Christelijke Hogeschool Ede

- Larkins, C., Ridley, J., Farrelly, N., Austerberry, H., Bilson, A., Hussein, S., Manthorpe, J. & Stanley, N. (2015). Children's, Young People's and Parents' Perspectives on Contact: Findings from the Evaluation of Social Work Practices. *British Journal of Social Work*, 45: 296-312.
- Lekkerkerker, L., de Baat, M., & Van Yperen, T. (2016). Het draait om het kind! Handleiding Monitor Pleegzorg. Nederlands Jeugdinstituut, Utrecht, The Netherlands.
- Mahat-Shamir, M., Davidson Arad, B., Shilo, G., Adler, R., & Leichtentritt, R. (2016). The family in the view of Israeli adolescents in foster care. *Journal of Social Work*, 1(1), 201-221.
- Nesmith, A., Patton, R., Christophersen, K., & Smart, C. (2017). Promoting quality parent-child visits: the power of the parent-foster parent relationship. *Child & Family Social Work*, 22(1), 246-255.
- Noordegraaf, M. (2015). Uit het hart? Ouderschap na uithuisplaatsing. In: C. Gravestijn & M. Aartsma (red.). *Meer dan opvoeden. Perspectieven op het werken met ouders*, pp. 209-223, Bussum: Coutinho
- Sen, R., & Broadhurst K. (2011). Contact between children in out-of-home placements and their family and friends networks: a research review. *Child and Family Social Work*, 16: 298-309.
- Spoelstra, J., M. de Baat, G. ter Meulen en A. Vinke (2017). Handboek Methodisch Matchen. Matching van langdurig uithuisgeplaatste jeugdigen aan een pleeggezin of gezinshuis. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Weterings, T. & Bergh, P. van den (2010) De betekenis van de ouder voor het pleegkind. In: P. van den Bergh, & T. Weterings (red.). *Pleegzorg in perspectief; ontwikkelingen in theorie en praktijk*, pp. 83-105, Assen: Van Gorcum.